

چرخه‌های باطل توسعه‌نیافتگی و اقتصاد رانتی کشور

نظام مالیات‌ستانی در ایران، ضد تولید عمل می‌کند

استاد اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی می‌گوید: سهم مالیات بر سودبنگاه‌های تولیدی از کل درآمد‌های مالیاتی دولت در کشور‌های عضو OECD حدود پنج درصد است در حالی که میانگین مالیات بر مجموعه درآمد افراد و خانوارها حدود ۵۷ درصد کل درآمد‌های مالیاتی را تشکیل می‌دهد. این در حالی است که سهم صنایع کارخانه‌ای از کل مالیات‌های دولت در ایران حدود ۴۲ درصد است. به طور کلی ۵۰ درصد کل مالیات در ایران از شرکت‌ها گرفته می‌شود و یک امتناعی از حرکت به سمت اخذ مالیات بر مجموع درآمد وجود دارد.

حتماً باید سمت‌گیری‌های معطوف به ارتقای بنیه تولید ملی را در دستور کار قرار داده باشد. مؤلفه سوم «فقر و نابرابری» است. بر داشت‌هایی که در مطالعات سطح توسعه وجود دارد و متکی به شواهد جهانی است حکایت از این دارد که هیچ متغیری به اندازه فقر و نابرابری قدرت توضیح‌دهندگی در باره سوء کار کردهای یک نظام اقتصادی- اجتماعی نیست و هر قدر که گستره و عمق نابرابری‌های ناموجه بیشتر باشد آن ناهنجاری‌ها و سوء رفتارها افزایش پیدای می‌کند. متر و معیار چهارم «مسئله پایداری محیط زیست» است که باید مشخص شود جهت‌گیری‌هایی که در سطح کلان اتخاذ می‌شود تسهیل‌کننده پایداری محیط زیست است یا تخریب‌کننده آن.

وی افزود: اگر این معیارها مورد توجه بایستد قرار نگیرد کشور در معرض دور‌های باطل توسعه‌نیافتگی قرار خواهد گرفت. در یک اقتصاد سیاسی رانتی اصل بر این است که قاعده‌گذاری‌ها و جهت‌گیری‌ها با ضرب اهمیت بیشتری در مقایسه با کشور‌های دیگر با متر و معیار چهارگانه مورد سنجش قرار گیرند چرا که مناسبات رانتی به همان اندازه که رابطه ملت و حکومت را تحت تأثیر قرار می‌دهد انگیزه‌های سوداگری را به تولیدی را ترغیب می‌دهد، فقر و نابرابری را افزایش می‌دهد و پایداری محیط زیست را هم به خطر می‌اندازد.

وی گفت: تعبیر اسمیت از اقتصاد رانتی این بود «جایی که افراد نگاه‌شده‌های خود را در می‌کنند» و در چارچوب چنین مناسباتی وزن و ضرب‌اهمیت نظام مالیات‌ستانی بسیار بیشتر می‌شود. در کشورهایی که نتوانند در چارچوب چنین مناسباتی تبدیل به یک مکان پر جاذبه دولتی هموار در معرض تسخیرشدگی توسط گروه‌های فاسد، رانت‌جو و ضد توسعه‌ای قرار خواهند داشت. دولت رانتی، یک دولت متوهم و تک‌بعدی نگر می‌شود و به‌جای اهتمام به حل و فصل کاستی‌ها و مشکلات و خطاهای خود در آن وجود دارد همه انواع پایداری‌ها را در نظام ملی افزایش می‌دهد.

وی گفت: تغییر اسمیت از اقتصاد رانتی این بود «جایی که افراد نگاه‌شده‌های خود را در می‌کنند» و در چارچوب چنین مناسباتی وزن و ضرب‌اهمیت نظام مالیات‌ستانی بسیار بیشتر می‌شود. در کشورهایی که نتوانند در چارچوب چنین مناسباتی تبدیل به یک مکان پر جاذبه دولتی هموار در معرض تسخیرشدگی توسط گروه‌های فاسد، رانت‌جو و ضد توسعه‌ای قرار خواهند داشت. دولت رانتی، یک دولت متوهم و تک‌بعدی نگر می‌شود و به‌جای اهتمام به حل و فصل کاستی‌ها و مشکلات و خطاهای خود در آن وجود دارد همه انواع پایداری‌ها را در نظام ملی افزایش می‌دهد.

یک نظام مالیات‌ستانی کامل و کارآمد ایجاد کنند، در معرض یک دور باطل بسیار شکنندگی آوری قرار می‌گیرند که ترکیب از یکی از آثار بسیار درخشان خود از آن با عنوان «دور باطل شوم نفت دولت» یاد می‌کند. در آنجا می‌گوید دولت رانتی، دولتی تنبل و تنبل پرور است. اگر دولت غیر رانتی خواهد کسب درآمد کند باید برای تولیدکننده‌ها یک رونق اقتصادی گسترده ایجاد کند، بعد کیفیت تولید آنها را هم پشتیبانی کند که ارتقا پیدا کند و بنابراین ناگزیر هست که همه ظرفیت‌های اجرایی خود را در خدمت تولید صادرات محور مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته قرار دهد اما اگر این گونه نباشد، همه انواع ناهنجاری‌های اقتصادی اجتماعی اجتناب‌ناپذیر می‌شود. به‌هم ریختگی انگیزه‌های تولیدی، تسخیر و تعمیق فساد مالی، گسترش و تعمیق همه انواع نابرابری‌های ناموجه، گریز از پاسخگویی مالی، گریز از مشارکت شهروندان و از این قبیل همه در چارچوب مناسبات رانتی موضوعیت پیدای می‌کند.

وی افزود: دولت در چارچوب چنین مناسباتی تبدیل به یک مکان پر جاذبه دولتی می‌شود و به همین خاطر، چنین تأثیر قرار می‌دهد انگیزه‌های سوداگری را به تولیدی را ترغیب می‌دهد، فقر و نابرابری را افزایش می‌دهد و پایداری محیط زیست را هم به خطر می‌اندازد.

مؤمنی ادامه داد: با کمالات تأسّف و به قاعده یک ساخت اقتصاد سیاسی رانتی، ما نظام مالیات‌ستانی ناکارآمدی هم داریم. اهمیت نظام مالیات‌ستانی تا آنجاست که در سطح نظری اقتصادشناس‌های بزرگ دنیا می‌گویند قلمرو واقعی هر کشور یا حکومت جایی است که نظام مالیاتی می‌تواند به صورت کارآمد کار کند. اگر نظام مالیاتی جاهایی راه پیدا نکند عملاً بدین معناست که آن سرزمین در حیطه اقتدار دولت ملی نیست. شیوه کنونی مالیات‌ستانی ما که بخش بزرگی از آن در اثر فقدان شفافیت به صورت علی‌الراس خواهد گرفت. ترکیب دیگری از کانون‌های

همیشگی تنش میان حکومت و مردم هست. بیشترین فشارهای نظام مالیاتی به بخش‌های مولد و عامه مردم تحمیل می‌شود و کسانی که بر خورداری‌های غیر عادی دارند بیشترین امکان فرار از پرداخت مالیات خودشان را دارند. بدین ترتیب بحران فقر و نابرابری‌های شکننده همواره گریبان اقتصاد سیاسی ایران را می‌فشارد. به واسطه در هم تنگ‌شدن نابرابری‌های فزاینده ناموجه با تشدید بحران‌های زیست‌محیطی از آن ناحیه هم دچار مشکل هستیم و برآیند آن، این شده که ما با انبوهی از دور‌های باطل باز تولیدکننده توسعه‌نیافتگی دست و پنجه نرم می‌کنیم.

مؤمنی ادامه داد: محاسبه‌ها حکایت می‌کنند در مقایسه‌سند لایحه بودجه در سال ۱۳۹۲ که توسط دولت قبل از آقای روحانی تهیه شده با سند لایحه بودجه سال ۹۵ که البته به سهولت می‌توان به سال‌های بعد از ۹۵ هم تعمیم داد، افزایش بار مالیاتی بنگاه‌های عمدتاً کوچک و متوسط در طی این دوره زمانی پنج برابر افزایش بار مالیاتی عمده‌فروشان و خرده‌فروشان بوده، ۳۱ برابر افزایش بار مالیاتی در زمینه مالیات بر ثروت بوده و ۲۵ برابر بیشتر از افزایش بار مالیاتی بر مستقات بوده است. هر کسی که کوچک‌ترین آشنایی با اقتصاد سیاسی ایران و جایگاه بخش‌های غیرمولد دارد به وضوح می‌فهمد که چگونه جهت‌گیری‌های اصلی ولومنتز از نیت قاعده‌گذاران، این است که نظام ملی را از طریق افزایش مستمر فشارها بر فرودستان و تولیدکنندگان به سمت تشدید دور‌های باطل توسعه‌نیافتگی بشکند. سهل‌گیری‌های غیرمتعارفی که برای غیرمولدها وجود دارد به هیچ وجه قابل درک نیست.

وی گفت: محاسبات و مطالعات قابل اعتنایی وجود دارد که نشان می‌دهد شیوه کنونی مالیات‌ستانی در ایران نقش بسیار تعیین‌کننده‌ای در تشدید متابع، کارآمدسازی نظام آمار و اطلاعات، بسترسازی برای شکل‌گیری نظرات‌های تخصصی مدنی و بالاخره تمهید شرایط اصولی برای امکان‌پذیری مشارکت فعال و مؤثر و مولد مردم در سرنوشت خودشان هست.

مؤمنی ادامه داد: با کمالات تأسّف و به قاعده یک ساخت اقتصاد سیاسی رانتی، ما نظام مالیات‌ستانی ناکارآمدی هم داریم. اهمیت نظام مالیات‌ستانی تا آنجاست که در سطح نظری اقتصادشناس‌های بزرگ دنیا می‌گویند قلمرو واقعی هر کشور یا حکومت جایی است که نظام مالیاتی می‌تواند به صورت کارآمد کار کند. اگر نظام مالیاتی جاهایی راه پیدا نکند عملاً بدین معناست که آن سرزمین در حیطه اقتدار دولت ملی نیست. شیوه کنونی مالیات‌ستانی ما که بخش بزرگی از آن در اثر فقدان شفافیت به صورت علی‌الراس خواهد گرفت. ترکیب دیگری از کانون‌های

سه‌م صنعت کارخانه‌ای از کل مالیات‌های پرداختی کشور چیزی حدود چهار برابر سهم صنعت کارخانه‌ای در تولید ناخالص داخلی هست در حالی که سهم خدمات از کل درآمدهای مالیاتی برای دولت چیزی کمتر از یک هفتم سهم آنها در تولید ناخالص داخلی است

وی گفت: برای حل و فصل چنین چالش‌هایی مانع‌های خیلی بزرگ در اقتصاد سیاسی هم وجود دارد. در سه سال اخیر چندین بار تلاش شد مالیات بر خانه‌های خالی و بلااستفاده که ارزش آنها معادل کل ارزش بورس ایران در سال ۱۳۹۵ بوده جنبه قانونی بیابد، ولی متأسفانه با مقاومت جدی و ممانعت در مجلس روبرو شده است. ما هنوز هم نمی‌بینیم این امیدواری وجود داشته باشد که این خطای راهبردی اصلاح شود. مسائل بسیار زیادی در زمینه مقاومت نظام‌وار در برابر مسئله شفافیت وجود دارد. مطالعات سیدمحمد بحرینیان نشان می‌دهد زمانی که بار مالیاتی بخش صنعت کارخانه‌ای در ایران را با سهم آن در تولید ناخالص داخلی نگاه می‌کنیم متوجه می‌شویم یک عدم‌توازن بسیار شدید میان صنعت کارخانه و بخش خدمات وجود دارد. سهم صنعت کارخانه‌ای از کل مالیات‌های پرداختی کشور چیزی حدود چهار برابر سهم صنعت کارخانه‌ای در تولید ناخالص داخلی هست در حالی که سهم خدمات از کل درآمدهای مالیاتی برای دولت چیزی کمتر از یک هفتم سهم آنها در تولید ناخالص داخلی است و این موضوع حکایت از این دارد که ما با یک ناهنجاری بسیار جدی و عمیق روبرو هستیم و یک راه‌حده خیلی فراگیر در سطح ساختار قدرت نیاز داریم تا آنها بفهمند این مقاومت‌ها چگونه بقا و پایداری نظام ملی را در معرض تهدید قرار می‌دهد.

مؤمنی افزود: زمانی که به یک بازار سرمایه‌های نگاه می‌کنید ملاحظه می‌کنید که بیش از ۶۰ درصد ارزش بورس در ایران متعلق به فعالیت‌های خام‌فروشی و بهره‌مند از انواع رانت‌ها و خام‌فروشی در همه انواع است. در شرایط کنونی بخش‌هایی از تولید در ایران به مهم‌ترین کانون توزیع رانت تبدیل شده است. فقط برای اینکه تصویری از این ماجرا داشته باشیم توجه شما به این مسئله جلب می‌کنم که در دوره ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۳ در حالی که اندازه کل بورس ایران ۳۰۳ برابر شده، اندازه پتروشیمی‌ها که یکی از رانتی‌ترین رشته‌های فعالیت‌های کنونی در اقتصاد ایران هستند از مرز ۲۸۵ برابر هم گذشته است.

مؤمنی افزود: زمانی که به یک بازار سرمایه‌های نگاه می‌کنید ملاحظه می‌کنید که بیش از ۶۰ درصد ارزش بورس در ایران متعلق به فعالیت‌های خام‌فروشی و بهره‌مند از انواع رانت‌ها و خام‌فروشی در همه انواع است. در شرایط کنونی بخش‌هایی از تولید در ایران به مهم‌ترین کانون توزیع رانت تبدیل شده است. فقط برای اینکه تصویری از این ماجرا داشته باشیم توجه شما به این مسئله جلب می‌کنم که در دوره ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۳ در حالی که اندازه کل بورس ایران ۳۰۳ برابر شده، اندازه پتروشیمی‌ها که یکی از رانتی‌ترین رشته‌های فعالیت‌های کنونی در اقتصاد ایران هستند از مرز ۲۸۵ برابر هم گذشته است.

یادداشت

حل مشکلات جامعه کارگری با اجرای سند کار شایسته

فتح‌الله بیات، رئیس اتحادیه کارگران فرادادی و بیسانی

بر اساس تعریف سازمان جهانی کار، کار شایسته به منزله دسترسی به فرصت‌های برابر برای زنان و مردان برای رسیدن به کار مناسب و مولد با حفظ کرامت انسانی است. در ماده ۱۲۰ برنامه ششم توسعه دولت موظف شده تا پایان سال دوم اجرای این قانون (۱۳۹۷) سند ملی کار شایسته را با رعایت قوانین و مقررات مربوطه تهیه کند و به تصویب هیأت وزیران برساند. معتقدم اگر سند ملی کار شایسته را سال‌ها قبل تصویب می‌کردیم بسیاری از مشکلات امروز کارگران و قراردادهای کار برطرف می‌شد.

یکی از کمبودهایی که امروز در حوزه روابط کار احساس می‌شود سند کار شایسته است. در برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه تدوین سند کار شایسته مورد تأکید قرار گرفت و وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی موظف شد آیین‌نامه‌های مربوط به این سند را با همکاری شرکای اجتماعی تنظیم و تدوین کند. متأسفانه در دولت‌های گذشته این امر محقق نشد تا اینکه دولت یازدهم خود را نسبت به تدوین این سند متعهد دانست، لذا با توجه به تأکید برنامه ششم توسعه می‌توانست تصویب این سند تا پایان سال ۱۳۹۷ و ارسال آن به دولت امیدواریم هر چه سریع‌تر ولو در روزهای پایانی سال تصویب شود.

تصویب سند ملی کار شایسته موجب می‌شود بسیاری از مسائل حوزه کار اعم از دستمزد کارگران، قراردادهای کار، بیمه بیکاری و قراردادهای موقت حل شود. به اعتقاد من، تدوین سند کار شایسته نظم و ترتیبی در حوزه روابط کار ایجاد می‌کند و شاخصه‌هایی همچون دستمزد شایسته، کار شایسته و شأن و کرامت کارگر و نیروی کار را حفظ می‌کند.

خبر کارگری

صبحانه لاکچری: اعتراض شریعتمداری هم‌مان نوازی با پول بیت‌المال پسندیده نیست

تدارک‌کننده صبحانه رنگارنگ از بیت‌المال صدای اعتراض وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی را هم در آورد تا شریعتمداری خطاب به مدیران بگوید: شرایط امروز کشور این سفر را ایجاب نمی‌کند.

به گزارش مهر، صبح دیروز (جمعه) شورای هماهنگی مدیران حوزه تعاون، کار و رفاه اجتماعی در لرستان با حضور محمد شریعتمداری وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی برگزار شد که صبحانه تدارک دیده شده روی میز حاضران در جلسه انتقال و گایه شریعتمداری را در پی داشت.

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی در سخنانی در این رابطه گفت: از سفر صبحانه امروز گله دارم، چرا این گونه بود؟ یک نون و پنیر معمولی می‌گذاشتید. شریعتمداری خاطر نشان کرد: به خاطر ریا نمی‌گویم، در خانه خودتان گوجه و خیار و... روی سفره بگذارید. تکریم مهمان از سوی مردم لرستان را می‌دانیم، جان خود را فدای مهمان می‌کنند اما آن زندگی شخصی است و زندگی انقلابی و شرایط امروز کشور این ایجاب نمی‌کند. وی افزود: این حرفی که می‌زنم گذاشتنی نیست. در مالزی ملاقاتی داشتم که آن زمان قیمت رینگیت در مقابل دلار کم شده بود. عطسه کردم، روی میز دستمال کاغذی نبود.

پرسیدم، گفتند در اجرای سیاست‌های صرفه‌جویی دستمال کاغذی را حذف کرده‌ایم. وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی خطاب به مدیران، بابیان اینکه تورا به قرآن از پول بیت‌المال این کار را نکنیم، به خدا حرام است در این کار، حداقل‌های لازم و ضروری کافی است، تصریح کرد: در سفرهایی که داریم غیر از آب هیچ چیز دیگری روی میز نمی‌گذارند اما هر وقت خارجی‌ها به کشور می‌آیند نظر پسته و شکلات روی میز می‌گذاریم. شریعتمداری با تأکید بر اینکه از پول بیت‌المال نمی‌شود این هزینه‌ها را کرد، قطره قطره در می‌یامی، خطاب به مدیران افزود: به کارمند خود برسید، به بهترین شکل به کارمند خود برسید این کار خیلی خوبی است، در آموزش، تأمین مسکن و تأمین معیشت هر کاری می‌توانید بکنید.

وی یادآور شد: در کجای فرهنگ ما بوده نسکافه بخوریم؟ در ادارات می‌رویم نسکافه می‌خورند. همان چای خودمان بهتر است، همان را باید می‌گذاشتید. برگردیم به همان چیزهایی که اصول خودمان است و واردی و ورزش خودمان است.

کرد: موضوع دستمزد دیزل موضوع مهمی بود که مادر مجلس سعی کردیم بگوییم اگر قرار است فرمولی بنویسند جوری بنویسند که کار شورای عالی کار آسان باشد، اما نشد. محبوب در پایان گفت: آخرین حرف کارفرما ۲۳ درصد گفته شده و گروه کارگر نیز پیشنهاد خود را ارائه داده است. قاعدتاً مکلف به پشتیبانی از گروه کارگر هستیم. اگر هم کمتر شد باید دست به دست هم بدهیم. به این موضوع اعتراض کنیم، به نوعی همگی باید کمک کنیم تا این تصمیم گرفته شود.

طرح اصلاحات پارامتریک تامین اجتماعی، سراپا قلب است

دبیر کل خانه کارگر:

دبیر کل خانه کارگر درباره موضوع افزایش دستمزد کارگران برای سال آینده گفت: آخرین حرف کارفرما برای افزایش مزد ۲۳ درصد بوده و گروه کارگری نیز پیشنهاد خود را ارائه داده است. قاعدتاً ما مکلف به پشتیبانی از گروه کارگر هستیم. اگر هم کمتر شد باید دست به دست هم بدهیم. به این موضوع اعتراض کنیم. به گزارش ایلنا، نشست سالانه دبیران اجرایی خانه‌های کارگر سراسر کشور در محل دانشگاه علمی-کارپردی خانه کارگر تهران برگزار شد. علیرضا محبوب، دبیر کل خانه کارگر در این مراسم گفت: طرح اصلاحات پارامتریک تأمین اجتماعی سراپا قلب است. همه ما قبول داریم که وضع مالی سازمان پد است اما این راه ما باید بپذیریم که نمی‌توان بین کارگر با بقیه تفاوت گذاشت، یعنی کارگر را کف گرفت و بقیه را بالا. متأسفانه به نوعی با آدم‌هایی طرف هستیم که اگر می‌خواهند به کسی امتیاز دهند به جای استفاده از جیب خود از جیب دیگران استفاده می‌کنند

و این عین ناخوانم‌ردی است. وی افزود: اینکه دولت و کارفرماها به سازمان اجحاف کرده‌اند را قبول داریم. حرف ما این است که اشتباهی امضا کردیم ولی باید درست عمل کنیم. مهم این است که خبری اتفاق بیفتد. اینکه این خبر را به حساب چه کسی بگذارند مهم نیست. زمانی که قانون نوشته می‌شود امید به زندگی ۴۹ تا ۵۲ سال بود اما در حال حاضر این موضوع به ۳۳ سال رسیده است و قطعاً محاسبات اکچوئری (نظام بیمه‌پردازی) برای هر کدام از اینها نتیجه جداگانه می‌دهد که باید در نظر گرفته شود. این نماینده مجلس در بخش دیگری از صحبت‌هایش اظهار داشت: سال آینده مهم‌ترین موضوع انتخابات است که باید برای آن ستاد انتخاباتی تشکیل دهیم. بر اساس قانون تازه بنده نمی‌توانم در انتخابات شرکت کنم. ما باید افرادی را که می‌توان برای آنها را گرفت معرفی کنیم و برای انتخابات آماده باشیم. وی ادامه داد: انتخابات موضوع مهمی بوده و انتخابات آینده از

جهات مختلف به شدت سخت است که نیاز به تشریح آن نیست. قانون اینکه بعد از سه دور انتخابات مجلس، یک سال استراحت اجباری برای نماینده در نظر گرفته شده، امکان رد شدن ندارد و قطعی است اما من به شخصه مخالف آن هستم و به نظر من حرف عقلائی نیست. اما از سوی چند نماینده‌ای که ۲۰ سال در مجلس بودند، ۲۷، ۲۶ نفر رای به این کار دادند و به نوعی کاری کردند، بقیه هم به این موضوع رای دهند. محبوب در ادامه بیان کرد: با این قانون از تهران فقط خانم جلودارزاده را داریم. همچنین روی آقای ربیعی و کمالی متمرکز هستیم اما نمی‌دانیم کدامیک از آنها نماینده می‌شوند. باز هم می‌گویم انتخابات سختی را پیش رو داریم به خصوص در شهر تهران و با توجه به این شرایط شانس رای به شدت کم بوده و شاید این افراد نیز به همین دلیل برای انتخابات داوطلب نشوند.

دبیر کل خانه کارگر در بخش دیگری از صحبت‌هایش بیان